

Inštitucionálne predpoklady vývoja vedy na Slovensku po roku 1918 (Editorial)

Vedecké aktivity v rámci slovenskej národoveckej society pred rokom 1918 sú často charakterizované ako amatérske a nadšenecké. Toto hodnotenie je v mnohých ohľadoch oprávnené, pričom jednu z hlavných príčin treba vidieť v absencii inštitucionálneho zázemia, nevyhnutného pre profesionalizáciu a špecializáciu jednotlivých vedeckých aktivít slovenskej inteligencie. Zásadný politický medzník, ktorý predstavuje rok 1918, sa celkom prirodzene významným spôsobom odzrkadlil aj v rámci dejín vedy na Slovensku, ktoré sa po prvýkrát konštituovalo ako územnosprávna jednotka v novom štáte. Skutočným prelomom z hľadiska inštitucionalizácie vedy z perspektívy vývoja fakticky až do súčasnosti, tu bol predovšetkým rok 1919, kedy sa obnovuje činnosť Matice slovenskej, Muzeálnej slovenskej spoločnosti, ale predovšetkým vzniká Univerzita Komenského v Bratislave. Práve z univerzitných kruhov vzišla tiež iniciatíva na založenie vedeckej spoločnosti, čo vyústilo roku 1926 k ustanoveniu Učenej spoločnosti Šafaříkovej. Tieto impulzy zohrali ústrednú úlohu pri procese profesionalizácie a inštitucionalizácie vedy na Slovensku.

Napriek tomu, že výskum týchto kľúčových problémov nemožno hodnotiť ako uzavretý či komplexne spracovaný, ide o problematiku, ktorá bola predmetom viacerých zásadných historiografických spracovaní. Cieľom tohto čísla *Forum Historiae* je ponúknuť analýzu inštitucionálnych predpokladov vývoja vedy na Slovensku po roku 1918 prostredníctvom doposiaľ nepreskúmaných, resp. málo známych aspektov. Čitateľom sme pripravili šesť vedeckých štúdií a dve recenzie od renomovaných odborníkov na dejiny vedy (nie náhodou štyria autori pôsobia na Oddelení dejín vied a techniky Historického ústavu SAV). Chronologický záber textov sa koncentruje najmä na medzivojnové obdobie (jedna štúdia na obdobie Slovenského štátu), avšak autori sa čiastočne dotýkajú aj predchádzajúceho vývoja a v dvoch prípadoch sa ich analýzy týkajú aj obdobia po roku 1945.

Jednou z charakteristík centrálnych vedeckých aktivít na Slovensku v medzivojnovom období bolo ich takmer výlučné zameranie na spoločenské a humanitné vedy. Analýza rozvoja prie-

myslu a techniky však poukazuje na nevyhnutný predpoklad týchto modernizačných procesov, konkrétne na formovanie technickej inteligencie. Ľudovít Hallon vo svojej [štúdiu](#) poukazuje na formy inštitucionalizácie technických vied na Slovensku v medzivojnovom období, ktorá mala primárne spolkový charakter, čo vyplývalo najmä z absencie univerzitného zázemia na Slovensku. Autor poskytuje prameňmi podloženú analýzu tejto málo známej, avšak významnej otázky, pričom zohľadňuje aj jej predvojnovú genézu a spoločensko-politický kontext. Ďalšia [štúdia](#) od Miroslava Sabola je venovaná podobne originálnej téme, ktorá korešponduje s predchádzajúcim textom. M. Sabol sa sústredil na problematiku výučby elektrotechnických odborov, čo prirodzene úzko súvisí s kľúčovou otázkou vedeckej výchovy v technických vedách vo všeobecnosti. Autor podáva prehľadný prierez problematikou v chronologickom rozmedzí od 19. storočia až do súčasnosti. Podobne ako v prípade technických vied, aj rozvoj prírodných vied na Slovensku v medzivojnovom období bol výrazne limitovaný. Je známe, že ich rozvoj môžeme výraznejšie pozorovať len v rámci Lekárskej fakulty Univerzity Komenského. Anna Falisová pripravila zaujímavú prípadovú [štúdiu](#), v ktorej na príklade aktivít Spoločnosti proti pohlavným chorobám približuje problematiku dermatovenerológie v medzivojnovom období.

Špeciálne miesto medzi štúdiami má [text](#) Adama Hudeka. Pokiaľ som vyššie konštatoval, že ústredné vedecké inštitúcie sú relatívne dobre spracované, toto konštatovanie už menej platí o priamej predchodkyni Slovenskej akadémie vied, teda Slovenskej akadémie vied a umení. Autor na základe výskumu archívnych materiálov prináša nové poznatky o tejto inštitúcii a jej pôsobení v období Slovenského štátu. Treba oceniť, že sa nevyhýbal delikátnemu problému vzájomných vzťahov a spolupráce slovenských intelektuálnych elít s vedúcimi politikmi Slovenského štátu.

Okrem toho ponúkame čitateľom štúdiu o vývoji logiky na Slovensku a tiež analýzu vzájomných vzťahov dvoch významných zakladateľských osobností (česko)slovenskej historiografie. Popredný slovenský filozof vedy Jozef Vicieník prispieva prehľadným [príspevkom](#), venovaným profesionalizácii a inštitucionalizácii logiky. Na pozadí rozvoja univerzitných a akademických pracovísk analyzuje zásadné medzníky v etablovaní sa logiky ako samostatnej disciplíny v rámci filozofických vied. Nepochybne zaujímavým aspektom je otázka reflexie vývoja logiky vo svete v rámci odbornej komunity na Slovensku. Český historik Milan Ducháček prináša originálnu [sondu](#) do zákulisia vzniku profesionálnej slovenskej historickej vedy. Na základe analýzy vzťahov medzi dvoma kľúčovými osobnosťami medzivojnovnej historiografie na Slovensku, Václavom Chaloupeckým a Danielom Rapantom, predkladá čitateľom nový pohľad na otázky vzťahu historiografie a politiky, resp. vplyvu nacionalizmu na inštitucionalizovanú historiografiu v akademickom prostredí Univerzity Komenského. Autor pritom ďaleko prekračuje v slovenskej historiografii neustále opakovaný obraz vzťahu týchto dvoch osobností, založený na koncepčnom spore o „Staré Slovensko“. V pramennej prílohe na konci štúdie autor prináša dva doteraz nepublikované dokumenty.

Do tohto čísla *Forum Historiae* sme zaradili aj dve recenzie na najnovšie publikácie pracovníkov Oddelenia dejín vied a techniky Historického ústavu SAV v Bratislave. Prvá sa venuje elektrifikácii Slovenska, druhá profesionálnej historiografii Slovenska a jej vzťahu k politike v problematickom období 50. – 60. rokov 20. storočia na Slovensku. Obsah oboch recenzovaných monografií korešponduje s nosnou témou tohto čísla nášho časopisu, t.j. inštitucionálnym predpokladom vývoja vedy na Slovensku po roku 1918.

Karol Hollý